

zorg steeds hebt gedeeld, omdat ge met ontroering bij haar sterfbed hebt gestaan, maar ook, omdat ge zelf de weldadigheid hebt gevoeld van den stillen vrede, den zegenaar der geloovige overgave, na den zwaren strijd, dien ge meegestreden hebt. Ge hebt met haar altijd naar dien vrede uitgezien, het heeft u moeite gekost, zooals het haar kruis was, in den gang der dingen te berusten; meer nog dan zij zaagt ge de miskenning en de schuld en ge wildet die altijd weggenomen zien, omdat daardoor alleen alles ten goede keeren kon — en in haar sterven hebt ge den anderen weg aanschouwd, Gods weg, die tot een volkomen oplossing, tot den stillen vrede voerde, maar door de diepte heen van het graf. En, omdat ge zoo met uw gansche ziel hebt meegeleefd, is Lou's geschiedenis uw ervaring geworden, en de herinnering daaraan blijft, omdat de vrucht blijft.

Dit is voor mijn gevoel het ontroerende element in dit boek, en die kracht is uitsluitend gelegen in de talentvolle uitbeelding en zuivere ontleding, in het klare, eenvoudige getuigen.

Maar ook andere figuren hebben uw belangstelling geboid. Al dadelijk in het begin Oma, in haar zachte liefde, de stille zuster Jo, die, zonder woorden, Lou troosten kon als niemand anders, de toegewijde vriendin Greet, met wie Lou haar zonnedagen in Bergen doorleefde, zelfs Aart, Lou's man, dien ge altijd schuldig zaagt en dien ge toch kondt vergeven, omdat ge zijn zwaar verdriet hebt gevoeld. Deze figuren zijn alle goed, omdat ze relief brengen in het zielebeeld van Lou, maar ook, omdat de teekening volgehouden is en consequent.

In dit opzicht vind ik mislukt de figuur van Lou's vader. Die is ongemotiveerd, omdat hij te veel op den voorgrond komt enerzijds en aan den anderen kant, gecompliceerd als hij is, te weinig wordt ontleed. De Schrijfster constateert het zielegebeuren bij hem, verklaart het niet.

Een verdienste, die niet onopgemerkt mag blijven, is het fijne van sommige passages, zooals dat gelegen is in den stijl (ofschoon een te overdadig gebruik van epitheta wel eens vermoeit), maar vooral in de beschrijving. Zoo de teekening van Lou's worsteling over Oma's sterven, van haar verlangen naar Aarts komst op den eersten verjaardag van haar huwelijk, van de schaduw der smart, die over den Kerstavond valt en de apotheose der berusting.

Maar 't allerbeste stuk is m.i. de analyse van Jo's toestand, als ze, op den avond der teleurstelling, alleen in het doode huis te Den Haag zit; die onrust over Lou, die twijfel aan de toekomst, die hulpeloosheid van het alles weten en toch niets kunnen, ten slotte de rust, die zich over al die bewogenheid legt als ze, laat in den nacht, voor het open raam van haar slaapkamer staat en opziet naar den sterrenhemel — zie, dat is een passage van ongemeene kracht, een proeve van literaire kunst, die, innerlijk en uiterlijk daarvan al de kenmerken draagt.

In de figuren van Lou en Jo trekt zich dan ook al de kracht samen van dit boek, ligt tegelijk de ontroering en de bekoring, de glans en de weemoed daarvan.

Zoo is deze roman; niet grootsch van scheping, zeker niet machtig van gegeven, maar schoon van eenvoud en zuiver van visie, en een christelijke roman, omdat hij door de christelijke levensgedachte gedragen wordt en het christelijk levensbeginsel er uit spreekt.

C. T.

### UIT DE BUITENLANDSCHE KERKEN.

De groote vergadering van den Gereformeerden bond voor Duitschland, zal, zoo God wil, van 2—5 Juni gehouden worden in Duisburg—Meiderich. Het programma is rijk! Wat staan deze menschen ons na! Vergelijk nu eens wat ik zou willen noemen de omlijsting van deze groote vergadering met die welke ik van naderbij zag tijdens de vergadering der Synode van de Belgische Zendingkerk! Bidstonden vooraf, bidstonden gedurende de zittingsdagen van dezen Bond! Telkens weer wordt de gemeente van de stad der bijeenkomst opgeroepen tot den dienst des Woords. Zelfs de gezanten van rondom. Zij moeten medeleven! Zij worden daartoe als het ware gedrongen en dan worden zij in die samenkomsten gevraagd door hare gaven te geven in de collecten, mede te helpen in stand houden de bijzondere instellingen van den Bond. Ook de referaten, die zullen worden gehouden, beloven van betekenis te zijn. Mannen van naam uit den Bond en van buiten Duitschland zullen voordrachten houden over de meest urgente vraagstukken. Onder hen zijn Dr E. F. Karl Müller, Erlangen; Dr Karl Barth, Göttingen; ook Dr Rudolf Grob, uit Zurich, met het onderwerp: Repristinatief of vernieuwing. Lic. Hesse, Elberfeld, zal het slotwoord spreken. De Bond hield vóór twee jaar zijn vergadering in Embden, nu in Duisburg—Meiderich. Hoe dicht bij onze grenzen! Gewis onze predikanten zullen er welkom zijn! Zouden er niet van de onzen heen gaan? Ik hoop, niet weinigen! De „Kirchenzeitung" vraagt in een artikel: Wat mogen wij van onzen dag in Meiderich verwachten! Dit blad is hoopvol gestemd. Wij mogen ook wel vragen: wat verwachten wij van dezen landdag? Zouden wij daarop ook niet iets van het onze kunnen brengen? Deze dagen kon men

het bericht lezen, dat wij meer dan twee en halve ton hebben gezonden tot leniging en steun van de Duitse predikanten enz. Prachtig! Hebben wij hen niets anders van het onze te bieden? Zijn wij in geestelijk opzicht daartoe te arm? Dringend zou ik onze mannen willen opwekken gelegenheid te zoeken dezen landdag bij te wonen.

\* \* \*

Ik weet wel, dat in „De Reformatie" reeds is gewezen op de circulaire door onze kerkeraden ontvangen van den kerkeraad van Brussel om hem te steunen, opdat het de kerk van Brussel mogelijk zij een eigen kerkgebouw te bouwen. De bedoelde circulaire spreekt voor zich zelf. Zijn inhoud is sober. Zijn oproep dringend. Zijn uiteenzetting helder. Zijn woorden zijn weinige in getal, maar zij wegen. De aanbeveling van Colijn is dezen Christen-Staatsman en Evangelie-belijder waardig. Zij wijst op de historische banden die trekken. Dit ligt op de lijn van mijn denken als het zich uitstrekt naar dit in menig opzicht zoo arm land. In onze nabijheid leeft een miljoenenvolk in het grofste bijgeloof, in het zwaarste ongeloof. Op allerlei manier komen wij met dat volk in aanraking. Er heeft in den laatsten tijd eene levendige uitwisseling plaats van geestelijk kapitaal. Echter de kerken nemen daarin geen groot aandeel. Zij zijn toch zoo rijk aan geestelijk bezit. Van België hebben wij bijzonder veel ontvangen. Wij kunnen in dat opzicht voor 't oogenblik vandaar niet veel verwachten. Maar wel zijn wij verplicht om van onze rijkdommen mede te deelen. Brussels en Antwerps kerk zijn de hülfs central-stellen onzer zijds. Die moeten door ons goed worden voorzien. Daar zijn reeds in Brussel protestantsche kerken gebouwd door de hulp van ons protestantsche volksdeel. Onze Gereformeerde Kerk aldaar heeft geen eigen gebouw. Zij moet dat noodig hebben. Wij moesten het ons tot een eere rekenen dat voor haar te mogen bouwen in Brussel. Wij moesten het kloek besluit nemen en zeggen: wij willen en zullen het voor u bouwen. Brussels kerk zal tevreden zijn met een eenvoudig gebouw. Wij mogen niet eer tevreden zijn dan wanneer daar een kerkgebouw zal zijn verzezen dat geëvenredigd is aan de plaats die onze kerken innemen onder de kerkgemeenschappen van ons vaderland. Wij leven veel te ver van Brussel. Onze wereldsche medeburgers leven dicht bij Brussel. Wij moeten ook dicht bij Brussel leven, maar dan bij onze Gereformeerde Kerk van Brussel. Nog eens, ik acht dat wij een deel van onze schuld aan België moeten trachten af te betalen door het aan onze groeiende gemeente aldaar mogelijk te maken een eenvoudig, doch dellig en degelijk kerkgebouw te stichten.

G. KEIZER.

### STEMMEN UIT ONZE KERKEN.

(Buiten verantwoordelijkheid van de redactie.)

#### Nog eens Art. 123 Reg. Reglement.

Het is, op persoonlijk verzoek van De Wielenga, dat ik de Redactie van „de Reformatie" vriendelijk kom vragen om een plaatsje voor „wederhoor".

Op zichzelf gevoel ik er niet veel voor een kwestie als deze in de krant te behandelen, omdat ik de overtuiging heb, dat ze er niet verder door komt. De meeste lezers interesseeren er zich niet voor en een nog grooter getal kan aan de praktische oplossing niet medewerken. Ik heb meer hoop op succes van wat De W. aanraadt en waarvoor reeds een enkele stap werd gedaan, n.l. een samenkomen van de voormannen der zending om eens over de zaak te praten.

Ook het artikel in „Antirevolutionaire Staatskunde", (dit ter informatie van De W.) schreef ik op verzoek der Redactie en waar deze zaak evenzeer een politiek als een kerkelijken kant heeft, was het m.i. in dat tijdschrift zeer zeker op zijn plaats.

Ga ik nu over om de bezwaren van De W. te trachten op te heffen, dan vrang ik hem in de eerste plaats: Wat wil U bereiken? Ik meen, dat hij dan zal antwoorden: Als 't kon opheffing van Artikel 123 en voorkoming van dubbele zending. De W. vindt, dat hij daardoor op zoek is naar de quadratuur van den cirkel.

Dan zal hij moeten erkennen, dat zijn middel, waarover ik straks een woord ga zeggen, óók niet deugt, want dan deugt geen enkel middel, om de doodeenvoudige reden, dat de quadratuur van den cirkel er niet is.

Ik ga met hem althans niet mede op zoek. Er zijn hrs. die niets anders willen dan opheffing van Art. 123. Dat wilde ook de synode van '14.

Het is eenvoudig genoeg daarvoor te ijveren, maar het succes is denkbeeldig. Waarom? Wel, de geschiedenis van 's Ministers wetsvoorstel leerde het o.m. opnieuw.

Straks, als de nieuwe Staatsinrichting voor N.-I. zal zijn ingevoerd, moet de Volksraad zich over elke wijziging daarvan uitspreken. Hoeveel gewicht aan zijn advies zal worden gehecht, blijkt uit het feit, dat terwijl nu dat advies nog niet wettelijk is voorgeschreven, de Minister eenvoudig zijn voorstel niet eens indient, nu de houding van den Volksraad afwijzend is. Niemand stelle zich voor, dat zelfs een Roomsche-Socialistisch regeringsblok in Nederland daaraan iets zou veranderen. Regeeringsbemoeiing met de toelating der Zendingen zal blijven gevraagd. En nu kan men zich zeker stellen op streng principieel standpunt en zeggen: De Regeering mag zich met deze toelating niet bemoeien.

Ik ga ook in dat opzicht principieel mee met de synode van 1914. De Wielenga begrijpt dat niet. Ik natuurlijk wel.

Evenmin n.l. als de synode heeft geadviseerd Art. 123 te negeren en te zeggen: „En toch zullen wij doorgaan met in Indië Christus te verkondigen, zonder toestemming der Regeering, ook al dreigt ons gevangenschap en smaad, want men moet Gode meer gehoorzaam zijn dan den menschen (Handel. 5:29)" evenmin ontgaat mij, in het stadium, waarin Indië nu verkeert en de houding, waarin het geestelijke en het maatschappelijke elkander raken in de Zending, zoodat Zending en Re-

geering elkander dagelijks ontmoeten, de noodzaak, dat de laatste eenige zeggenschap moet toegekend worden inzake de toelating. En nu zeg ik: maak haar zoo gernig mogelijk; laat haar als van zelve dood bloeden, wat het principiële aangaat; behoud haar haar wat het zakelijke betreft. Dit is nu niet een middel ter vergemakkelijking, zooals De W. meent, maar een middel van overgang; in 't eind zou ik 't) principieel geheel mijn zin krijgen. En ik meen aangetoond te hebben, dat wordt een voorstel in dezen geest wet, zoo Artikel 123 sterft en dubbele zending wordt voorkomen.

Maar, zegt De W., dan zou nooit de Geref. Zending zich kunnen vestigen in een streek, waar hijv. de Roomschen werken. Die vrijheid moet blijven bestaan! Wat blijft U? En U is op pedagogische gronden tegen dubbele zending? Waarde De W., als eens (ach waarom?) heel Indië zal gekerstend zijn, zal er geen Art. 123 in welken vorm meer noodig wezen. En zouden we voortdurend maar niet eerst in Gods kracht ijveren, om de door ons „bezette" terreinen ook in „bewerken" en God geve, toe te brengen?

Met deze vraag kom ik tot een ander bezwaar van De W. Het is dit, dat volgens mijn voorstel de Regeering zou uitmaken, of een corporatie in staat is zijn arbeidsveld te bewerken of niet.

Neen, dat moeten de corporaties zelf doen.

Om maar eens een voorbeeld te noemen: De Nederl. Zend. Vereniging heeft één kleine gemeente en geen enkelen zending, in Banten. Moet nu ten allen tijde Banten gesloten blijven voor een andere corporatie, omdat de Nederl. Zend. Ver. deze Residentie „bezet" heeft? Moeten we dan op Zendingengebied maar liever hebben, dat een terrein onbewerkt blijft, dan dat het bijv. door Roomschen wordt bezet? Zijn we inderdaad nog liever Turkschen den Paapsch?

Men wikke en wege bij de aanvraag om een terrein, of men het behoorlijk bewerken kan. Dat moet niet de Regeering beslissen, maar de corporatie.

Was daarmee meer te rade gegaan, aan de Roomschen was een zeer sterk argument uit de handen geslagen. En waar nu in punt 2 van mijn voorstel staat „tenzij de toelating wordt prijsgegeven", dan bezinne men zich of inderdaad niet te veel hoog op de vork is genomen. Een klein overzichtelijk terrein, maar zoo dicht bezet, dat de zendingssposten aan elkander raken, zoodat de bevolking het in een Mohammedaansche streek als een vanzelfheid gaat vinden, dat er in iedere desa een Christen-gemeente is, is altijd mijn ideaal geweest. Ik zou wel gewild hebben dat de 10 zendingen, die in mijn tijd de Nederl. Zend. Ver. op West-Java had, allen op 1 plateau van Bandoeng waren geplaatst geweest.

Ik weet heel goed, dat dit met historisch oogpunt niet ging, want ook daarin was leiding Gods, dat de verschillende plaatsen bezet waren, zoodat dat geschiedde, doch in een Mohammedaansche streek is concentratie m.i. een der beste nitingen van praktisch Zendingsbeleid.

En nu kom ik tot de oplossing, die De W. voorstelt. De W. wilde opheffing van Art. 123, maar met de restrictie, dat subsidie's voor maatschappelijk werk aan één, op een bepaald terrein werkende Kerk of corporatie zal worden versterkt.

Dit kan niet. Om de eenvoudige reden, dat subsidie van 't Gouvernement nooit wordt verleend aan de Zending als zoodanig, maar aan den arbeid op medisch- of onderwijsgebied, in welken vorm dan ook.

Wie voldoet aan de eischen voor de verkrijging van subsidie, ontvangt haar. Zou nu de Regeering willen doen naar den wensch van De W., dan zou ze in de subsidiebegeningen een artikel moeten opnemen van die strekking. Maar dat gevoelt toch De W. zelf, dat gaat niet. Stel er is een Residentie, bijv. Batavia; die Residentie is als zendingsterrein aangewezen aan de Nederl. Zend. Ver. Mag nu niemand anders daar een school oprichten dan deze corporatie? Niemand anders daar maatschappelijk werk doen, niemand anders een hospitaal openen dan zij of 't moet zijn zonder subsidie. Misschien zegt De W.: jawel, als 't dan maar geen Zendingscorporatie is. Maar op grond waarvan wordt dan het subsidie geweigerd? Dan zou juist de Regeering optreden op een terrein waar De W. haar niet wil hebben.

En zelfs al wilde hij er haar wel hebben, met zij gerust, zij zal er zich niet op wagen.

Ik eindig. Laten we niet veel meer schrijven over Art. 123. Laten we elkander trachten te vinden. Daartoe is een samenspreken het beste middel en gelijk ik in aanhef zeide: er is uitzicht, dat daartoe eindelijk het initiatief wordt genomen.

Met beleefden dank voor de plaatsing.

B. ALKEMA.

Maarsse, 1 Mei '25.

Hooggeachte Redactie.

Naar aanleiding van het artikel „Relatief isolement" van prof. Hepp, voorkomende in uw geëerd blad van 25 April j.l., zij het mij vergund iets te mogen opmerken.

Prof. Hepp schrijft o.m. in dit artikel:

„Er is een zekere strooming, welke meent, dat wij zwak zijn om iets tegen de ongeloovige machten van dezen tijd uit te richten, wanneer wij ons isolement handhaven."

Wat beteekenen, zoo gaat prof. H. verder, wat beteekenen wij met ons klein getal tegen zooveel? vraagt men.

Kunnen we niet beter op ruimer basis plaats nemen, waarop ook reeds anderen staan, met hen de gemeenschap zoo innig mogelijk maken, samen ons beveiligen tegen ongeloovige invloeden en alleen wanneer het noodig is, van tijd tot tijd op ons partikuliere standpunt ons terugtrekken?

Ik kan echter niet anders zien, of de handelwijze, welke hierin wordt aanbevolen, spruit voor een deel (spatiëring van inzender) voort uit moedeloosheid, uit overmaat van zwaktegevoel."

1) Zie mijn artikel in A. St.

In alle b...  
van deze c...  
woorden va...  
het laatste...  
evangelie, b...  
„Een nieu...  
hebt, gelijk...  
blijft."

Hieraan z...  
pelen zijt, z...  
Mag ik d...  
van Christo...  
Reformatie...  
wekken?"

Het spijt...  
nogens bij...  
ginsel, waa...  
als eisch...

Met he...  
ook aan Z...  
In het li...  
nog even e...  
artikel na...

„Al willen...  
of andere Cl...  
ling van gr...  
punten niet...  
geen gevaar...  
niet anders...  
Gaarne w...  
inlemming...  
Gereformeer...  
Met belee...

Hoogachte...  
Amsterdam

Toen de...  
te schrijven...  
volstaan nu...  
ik nog even...  
Schriftgebru...  
tekst voor...  
Schrift er o...  
Jezus' disci...  
Dus dan ma...  
met als gr...  
de schrijver...  
tusschen p...  
den kabel v...  
van het bo...  
hem naar...  
leide tot H...  
leeren we...

„De Saan...  
mocht, het...  
toe tracht...  
aan de gee...  
haar laat. I...  
week" was...  
zorgen, dat...  
in zulke ge...  
van haastwe...  
wanneer he...  
het loch d...  
ronduit en...  
ds Kersten...  
minste los...  
Reformatie...  
van een Re...  
velingen, h...  
loch niet ab...  
en dat ik he...  
leden, nog...  
Andrew Gr...  
waarheden...  
feit, zeg ik...  
En nu gaat...

Opmerk...  
digst en...  
En de...  
deugt ong...  
niet gezie...  
Oubegri...  
formeerde...  
groep zit...  
waardige...  
ligste een...  
en die d...  
dan vele...  
Gereforme...  
van wal...  
„Gereform...  
oudere v...  
kenning...  
onnoemeli...  
tijden g...  
ker zij...  
periaar...  
nu dan...  
geestel...  
Ik wil...  
onder z...  
geestel...  
achtig)...  
Men is...  
landsche...  
ven moed...  
leven nu...  
uitwerken...

1) Thans...

over.